

A Model of Community Leadership Development Based on the Four Bhavana Principles for Corruption Prevention in Ban Kham Sub-district, Nam Phong District, Khon Kaen Province

Intong Saypakhom¹ Phrakhru Sudhikhambhirayan¹ and Phamaha Phisit Suebnisai^{1*}

¹Mahachulalongkornrajavidyalay University, Khon Kaen Campus, Thailand

*Corresponding author. E-mail: pisit.sueb@mcu.ac.th

ABSTRACT

This research aimed to: (1) study the conditions of community leadership in Ban Kham Sub-district, Nam Phong District, Khon Kaen Province; (2) develop a community leadership development model based on the Four Bhavana Principles for corruption prevention; and (3) evaluate the appropriateness of the community leadership development model based on the Four Bhavana Principles for corruption prevention. A mixed-methods research design was employed, involving in-depth interviews with 16 key informants and a structured questionnaire administered to 398 respondents selected via simple random sampling. Data analysis was categorized by data type; qualitative data were analyzed using the 6C technique, whereas quantitative data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation. The findings revealed that: 1) Community leaders had limitations in skills and knowledge, moral integrity, and governance principles, necessitating holistic development according to the Four Bhavana Principles. Key informants confirmed that the Four Bhavana Principles had the highest impact on corruption prevention, particularly Sila Bhavana regarding honesty and independence from influence. 2) The community leadership development model comprised four components: Kaya Bhavana, Sila Bhavana, Citta Bhavana, and Paññā Bhavana, synthesized as the PMEI MODEL (Physical, Moral, Emotional, Intellectual Development). Community members' overall agreement with the model was at a high level, with Moral Development rated highest. 3) Seven experts evaluated the model's validity, comprehensiveness, appropriateness, feasibility, and practicality at the highest level, with feasibility rated highest. The model demonstrates practical applicability for developing ethical community leadership and preventing corruption.

Keywords: Community Leadership, Four Bhavana Principles, Corruption Prevention, Leadership Development

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภาวะนา 4 ต่อการป้องกันทุจริต ในตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

อินตอง ชัยประโคน^{1*} พระครูสุธีศัมภีร์ญาณ¹ และ พระมหาพิสิฐ สืบนิสัย^{1*}

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: pisit.sueb@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพภาวะผู้นำชุมชนในตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภาวะนา 4 เพื่อป้องกันการทุจริต และ 3) ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภาวะนา 4 เพื่อป้องกันการทุจริต ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 รูป/คน และแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 398 คน ได้จากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเทคนิค 6C ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพภาวะผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนยังมีข้อจำกัดในทักษะความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และหลักธรรมาภิบาล จึงมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาตามหลักภาวะนา 4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่า หลักภาวะนา 4 มีผลต่อการป้องกันการทุจริตในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะศีลภาวะนาด้านความซื่อสัตย์ และการไม่อยู่ภายใต้อิทธิพล 2) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภาวะนา 4 ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ กายภาวะนา ศีลภาวะนา จิตภาวะนา และปัญญาภาวะนา ซึ่งสังเคราะห์เป็นรูปแบบ PMEI MODEL (Physical, Moral, Emotional, Intellectual Development) ระดับความเห็นด้วยของสมาชิกชุมชนต่อรูปแบบโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยศีลภาวะนามีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3) ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 ท่าน ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ พบว่า มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รูปแบบนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนเพื่อป้องกันการทุจริตได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำชุมชน, หลักภาวะนา 4, การป้องกันการทุจริต, การพัฒนาภาวะผู้นำ

บทนำ

การทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นปัญหาสำคัญที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบและวิธีการทุจริตที่มีความหลากหลายและซับซ้อน ครอบคลุมตั้งแต่การทุจริตด้านการจัดซื้อจัดจ้าง การบริหารงานบุคคล การเบิกจ่ายงบประมาณ การจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่น ตลอดจนการใช้อำนาจในกระบวนการอนุญาตและการจัดการทรัพยากรสาธารณะ ทั้งนี้ ปัญหาดังกล่าวมิได้เกิดจากการกระทำของบุคคลเพียงลำพัง หากแต่มีรากฐานมาจากปัจจัยเชิงโครงสร้าง อาทิ ระบบการบริหารจัดการ วัฒนธรรมองค์กร ระบบอุปถัมภ์ และกลไกการตรวจสอบที่ยังขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้การทุจริตสามารถดำรงอยู่และขยายตัวได้ในระดับพื้นที่ (เสาวณีย์ ทิพบุตร, 2565) แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะมีความพยายามในการป้องกันและปราบปรามอย่างต่อเนื่อง แต่สถานการณ์ยังคงน่าเป็นกังวล โดยดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index: CPI) ประจำปี 2566 ประเทศไทยได้คะแนน 35 จาก 100 คะแนน สะท้อนให้เห็นว่าปัญหายังคงเป็นความท้าทายสำคัญ (Transparency International, 2023)

ในบริบทของการพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนมีบทบาทหน้าที่สำคัญในฐานะผู้กำหนดทิศทางการพัฒนา และเป็นแบบอย่างทางจริยธรรมให้แก่สมาชิกในชุมชน เนื่องจากผู้นำเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจและมีอิทธิพล ต่อพฤติกรรม ความคิด และค่านิยมของคนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้นำชุมชนจำนวนมากไม่น้อยขาดความพร้อม ด้านความรู้ในการบริหารจัดการ ขาดคุณธรรมจริยธรรม และไม่นำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในทางปฏิบัติ อย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้การใช้อำนาจในระดับพื้นที่ยังมีความเสี่ยงต่อการเกิดการทุจริตและผลประโยชน์ทับซ้อน การพัฒนาผู้นำมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงองค์รวม โดยบูรณาการการเสริมสร้างคุณธรรม ความรับผิดชอบ และจิตสำนึกสาธารณะควบคู่กับการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการ เพื่อให้ผู้นำสามารถปฏิบัติหน้าที่ ได้อย่างถูกต้อง ชอบธรรม และเหมาะสมในบริบทของสังคมท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องทำให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม (พระภิกษุโณ ตสสนาโม และคณะ, 2565)

ในบริบทของสังคมไทยที่หยั่งรากลึกอยู่กับวัฒนธรรมแนวพุทธศาสนา หลักภavana 4 ถูกเสนอ เป็นกรอบการพัฒนาคนแบบองค์รวมที่สามารถประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานในสังคม ร่วมสมัยได้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งพัฒนาทั้งมิติด้านพฤติกรรม คุณธรรม สภาพจิตใจ และการใช้ปัญญา ในการตัดสินใจ เมื่อบุคคลมีการดูแลกายและความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเหมาะสม ยึดมั่นศีล ฝึกจิตให้มีคุณธรรม พร้อมทั้งพัฒนาปัญญาในการคิดวิเคราะห์อย่างรอบคอบ ย่อมส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีวินัย โปร่งใส และรับผิดชอบต่อสังคม แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การบูรณาการหลักภavana 4 เข้ากับการปฏิบัติงาน มิได้เป็นเพียงการพัฒนาด้านจิตใจเท่านั้น หากยังเอื้อต่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในการทำงาน ควบคู่ กับการยกระดับคุณภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในมิติของความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การมีสติในการแก้ไขปัญหา และการใช้ปัญญาในการเผชิญสถานการณ์ที่มีความซับซ้อน (ณิชาพัฒน์ คำดี, 2565)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า แม้จะมีการศึกษาที่เชื่อมโยงภาวะผู้นำ พุทธธรรม และการป้องกันการ ทุจริตในหลากหลายบริบท ทั้งในระดับองค์กรท้องถิ่นและระดับนโยบาย แต่การบูรณาการหลักภavana 4 เข้ากับการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนเพื่อการป้องกันการทุจริตอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ยังมีอยู่ อย่างจำกัด งานวิจัยส่วนใหญ่ยังคงมุ่งอธิบายเชิงแนวคิดหรือศึกษาการประยุกต์ใช้ในมิติใดมิติหนึ่งเป็นสำคัญ ส่งผล ให้ยังขาดกรอบการพัฒนาที่สามารถเชื่อมโยงมิติด้านคุณธรรม จิตสำนึก และการปฏิบัติของผู้นำชุมชนเข้าด้วยกัน อย่างเป็นองค์รวม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชน พร้อมทั้งพัฒนารูปแบบ ภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภavana 4 เพื่อเป็นเครื่องมือในการป้องกันการทุจริตในพื้นที่ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ทั้งนี้ เพื่อสร้างองค์ความรู้และรูปแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาผู้นำชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำชุมชนในตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภavana 4 เพื่อป้องกันการทุจริต
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภavana 4 เพื่อป้องกันการ ทุจริต

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักทฤษฎี 4 ต่อการป้องกันการทุจริต โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร คือ ประชาชนในตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 9,311 คน

ระยะที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 รูป/คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีบทบาทในกิจกรรมชุมชน พิจารณาจากประสบการณ์และความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน

ระยะที่ 2 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 398 คน คำนวณตามสูตรของ Yamane (1967) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่มอย่างเป็นธรรม

ระยะที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 ท่าน ประกอบด้วยนักวิชาการ ผู้นำชุมชน และผู้บริหารท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ด้านพุทธศาสนาและการพัฒนาชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับสภาพภาวะผู้นำ ปัญหาอุปสรรค ความสัมพันธ์ของหลักทฤษฎี 4 กับการป้องกันการทุจริต และแนวทางการพัฒนา

2.2 แบบสอบถามมาตราส่วนลิเคิร์ต 5 ระดับ ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 7 ข้อ (2) ความคิดเห็นต่อการประยุกต์หลักทฤษฎี 4 จำนวน 40 ข้อ (3) คำถามปลายเปิดสำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติม แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.95 ตามสถิติของ Cronbach's Alpha

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ (1) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (2) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยแจกและเก็บแบบสอบถาม (3) ประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบที่พัฒนา

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยเทคนิค 6C พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วย method และ source triangulation ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. สภาพภาวะผู้นำชุมชนในตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

ภาวะผู้นำชุมชนในตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า จากกลุ่มตัวอย่างการวิจัย จำนวน 398 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 59.0) อายุ 30-39 ปี (ร้อยละ 37.2) การศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 54.5) เป็นสมาชิกชุมชน (ร้อยละ 67.3) มีประสบการณ์และอาศัยในชุมชนมากกว่า 10 ปี (ร้อยละ 60.8 และ 64.3 ตามลำดับ) ประกอบอาชีพข้าราชการและลูกจ้าง (ร้อยละ 49.0) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญระบุปัญหาของผู้นำชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้และทักษะ ผู้นำขาดทักษะ ประสบการณ์ วิสัยทัศน์

และการวางแผน (ร้อยละ 87.5) ด้านจิตใจและคุณธรรม ผู้นำขาดแรงจูงใจในการเสียสละและขาดคุณธรรม จริยธรรม (ร้อยละ 81.3) และด้านการบริหารจัดการ ผู้นำขาดหลักธรรมาภิบาล ไม่กล้าแสดงออก และมีปัญหา ผลประโยชน์ทับซ้อน (ร้อยละ 93.8) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เห็นว่า มีความจำเป็นต้องพัฒนาภาวะผู้นำชุมชน ผ่านการฝึกอบรมและการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนา

2. ผลการพัฒนาปรับเปลี่ยนการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภาวะ 4 เพื่อป้องกันการทุจริต

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภาวะ 4 เพื่อป้องกันการทุจริต ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบ โดยบูรณาการข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสำรวจความคิดเห็นของสมาชิกชุมชน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ กายภาวนา (Physical Development) การพัฒนาด้านร่างกาย ทักษะ สุขภาพ อนามัย และบุคลิกภาพ ศิลภาวนา (Moral Development) การพัฒนาด้านระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ยุติธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดี จิตภาวนา (Emotional Development) การพัฒนาด้านจิตใจ ความอดทน เสียสละ เมตตา กรุณา และมีคุณธรรมจริยธรรม และปัญญาภาวนา (Intellectual Development) การพัฒนาด้านปัญญา ความรอบรู้ การแก้ปัญหา มีวิสัยทัศน์ และวิจารณ์ญาณ ซึ่งสังเคราะห์เป็นรูปแบบ PMEI MODEL ผลการวิเคราะห์ ความคิดเห็นของสมาชิกชุมชนต่อรูปแบบการพัฒนา พบว่า ระดับความเห็นด้วยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านศีลภาวนามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.45) โดยประเด็นความซื่อสัตย์และการไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.41) รองลงมาคือ ด้านปัญญาภาวนา ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.48) โดยประเด็นความรอบรู้และเข้าใจปัญหามีค่าเฉลี่ย สูงสุด ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.44) ตามด้วยด้านจิตภาวนา ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.56) โดยประเด็นความอดทน อดกลั้นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.52) และด้านกายภาวนา ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.59) โดยประเด็น ทักษะความชำนาญในหน้าที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.56) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สมาชิกชุมชนให้ความสำคัญกับคุณธรรมจริยธรรมของผู้ นำมากที่สุด โดยเฉพาะความซื่อสัตย์และการเป็นอิสระจากอิทธิพลใด ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันการทุจริต

3. ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภาวะ 4 เพื่อป้องกันการทุจริต

ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภาวะ 4 เพื่อป้องกันการ ทุจริต ผู้วิจัยได้นำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ ประเมินความเหมาะสมใน 5 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้อง ความครอบคลุม ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ผลการประเมินพบว่า รูปแบบ มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.68$, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเป็นไปได้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.38) รองลงมาคือ ด้านความถูกต้อง ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.35) ด้านความเป็นประโยชน์ ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.41) และด้านความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.42) ตามลำดับ นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะเพิ่มเติม 3 ประการ คือ ควรจัดทำคู่มือการใช้งาน (ร้อยละ 71.4) ควรกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ (ร้อยละ 57.1) และควรทดลองใช้ในพื้นที่อื่น (ร้อยละ 42.9) เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์และความเป็นสากลของรูปแบบต่อไป

อภิปรายผล

1. ผู้นำชุมชนยังมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในหลายมิติ โดยเฉพาะการขาดหลักธรรมาภิบาลในสัดส่วน ที่ค่อนข้างสูงถึงร้อยละ 93.8 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในระดับระบบมากกว่าความบกพร่องของบุคคล ข้อค้นพบ นี้สอดคล้องกับงานของ เสาวณีย์ ทิพอด (2565) ที่ศึกษาการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ พบว่า ปัญหาการขาดธรรมาภิบาลในระดับพื้นที่มีรากฐานสำคัญมาจากโครงสร้างอำนาจ วัฒนธรรมองค์กร

และระบบอุปถัมภ์ที่เอื้อต่อการใช้อำนาจโดยขาดการตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ แม้จะมีกฎหมายและกลไกการควบคุมจากภายนอก แต่หากโครงสร้างและกระบวนการพัฒนาผู้นำในระดับพื้นที่ไม่เอื้อต่อความสุจริต ปัญหาการทุจริตก็ยังคงดำรงอยู่ การแก้ไขปัญหาการทุจริตจำเป็นต้องมุ่งพัฒนาผู้นำเชิงคุณธรรมควบคู่กับการปรับโครงสร้างเชิงระบบ ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (2567) ที่ได้จัดทำหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา 2567 ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างธรรมาภิบาล การพัฒนาความสามารถในการแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม และการเสริมสร้างกลไกการควบคุมภายในในทุกระดับของสังคม

2. การที่ชุมชนเห็นว่าหลักภาวะนา 4 มีผลต่อการป้องกันการทุจริตในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะ ศีลภาวะนา (ความซื่อสัตย์สุจริตและการไม่อยู่ใต้อิทธิพล) สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาการทุจริตในระดับชุมชนมีรากฐานมาจากการขาดวินัยและความมั่นคงทางคุณธรรม การพัฒนามิตินี้จึงเป็นการแก้ปัญหาที่ตรงจุด สอดคล้องกับงานวิจัยของสำเร็จ ราชฉวาง (2567) ที่ระบุว่า การสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องเป็นหัวใจสำคัญของการแก้ปัญหาทุจริตในสังคมไทย ขณะที่การบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ การป้องกันทุจริตที่ยั่งยืนจึงต้องสร้างภูมิคุ้มกันจากภายใน ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติที่มุ่งเน้นการสร้างวัฒนธรรมสุจริตให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วน

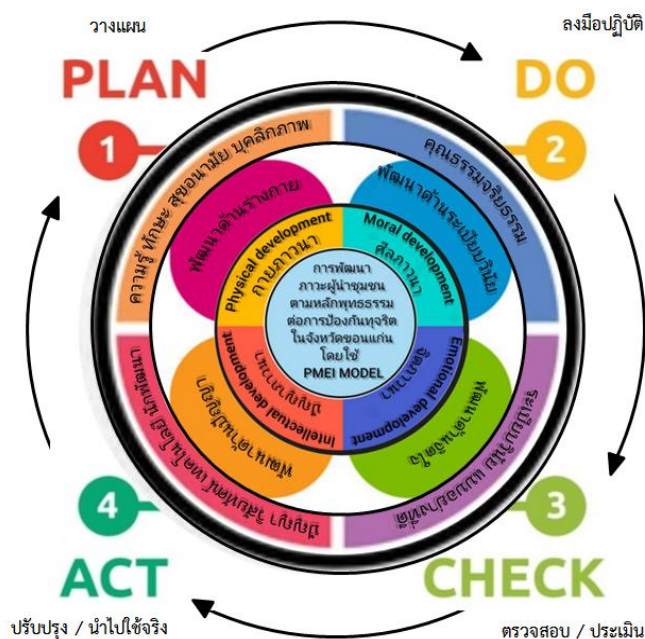
3. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภาวะนา 4 ต่อการป้องกันการทุจริต โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่ามีความเหมาะสมในทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.68$, S.D. = 0.39) โดยเฉพาะด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.38) และความถูกต้อง ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.35) แสดงให้เห็นว่ารูปแบบนี้ไม่ใช่เพียงแนวคิดทางทฤษฎี แต่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทของชุมชนไทย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของนวัตกรรมใด ๆ ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติถือเป็นหัวใจสำคัญที่ชี้วัดว่านวัตกรรมหรือรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชลันดา ประยูรเสาวภาคย์ และคณะ (2568) ซึ่งพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับครู และพบว่า การที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินรูปแบบในด้านความเป็นไปได้ในระดับสูงที่สุด เป็นเครื่องยืนยันว่ารูปแบบดังกล่าวมีศักยภาพที่จะถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายและเกิดประสิทธิผลจริง ดังนั้น ค่าเฉลี่ยด้านความเป็นไปได้ที่สูงของ PMEI Model จึงเป็นตัวบ่งชี้ที่หนักแน่นว่ารูปแบบนี้มีโอกาสสูงที่จะประสบความสำเร็จในการสร้างผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและมีส่วนช่วยป้องกันการทุจริตในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐ สุวาสดีรัตน์ และไว ชีรัมย์ (2563) ที่ชี้ว่าการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักพุทธธรรม สามารถสร้างภูมิคุ้มกันและเป็นแบบอย่างที่ดีในการป้องกันความชั่วและการทุจริตในสังคมได้

4. ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความสำคัญกับการจัดทำคู่มือ (ร้อยละ 71.4) และการกำหนดตัวชี้วัด (ร้อยละ 57.1) เป็นประเด็นที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการนำรูปแบบไปขยายผล การมีคู่มือที่ชัดเจนและใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายจะช่วยให้ผู้นำชุมชนสามารถเรียนรู้และปฏิบัติตามได้ด้วยตนเอง ขณะที่ตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจนจะช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถติดตามและประเมินผลการพัฒนาได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งจำเป็นต่อการสร้างความยั่งยืนของโครงการ ตามที่ สมยศ ปัญญา มาก และคณะ (2568) ได้เสนอแนะว่าการส่งเสริมการป้องกันการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีกลไก กลยุทธ์ กระบวนการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้มั่นใจว่าการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายและสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างแท้จริง

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ (กระบวนการวิธี) ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังเสนอข้างต้น ผู้วิจัยได้ประมวลสาระสำคัญโดยสังเขปดังนี้ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักภาวะ 4 ต่อการป้องกันทุจริตในจังหวัดขอนแก่น สามารถสังเคราะห์เป็น PMEI MODEL ดังนี้

“PMEI MODEL” P = Physical development - พัฒนาด้านร่างกาย (กายภาวะ) M = Moral development - พัฒนาด้านระเบียบ วินัย (ศีลภาวะ) E = Emotional development - พัฒนาด้านจิตใจ (จิตภาวะ) I = Intellectual development - พัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวะ)

ภาพที่ 2 PMEI MODEL

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบัน และข้อจำกัดของภาวะผู้นำชุมชนในตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น นำมาใช้เป็นฐานในการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนเชิงพุทธ โดยประยุกต์ใช้หลักภาวะ 4 อันเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ครอบคลุมทั้งด้านกาย ศีล จิตและปัญญา โดยมีเป้าประสงค์เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ความรับผิดชอบ และความโปร่งใส ในการบริหารจัดการชุมชน กระบวนการวิจัยได้นำไปสู่การพัฒนาแบบการพัฒนาภาวะผู้นำชุมชน ที่บูรณาการหลักธรรมดังกล่าวเข้ากับกลไกการป้องกันการทุจริตอย่างเป็นระบบ โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้ได้ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผลการประเมินยืนยันศักยภาพของรูปแบบในการนำไปประยุกต์ใช้ได้เพื่อการเสริมสร้างผู้นำชุมชนเชิงพุทธที่มีสมรรถนะในการขับเคลื่อนสังคมด้วยฐานแห่งคุณธรรมและความโปร่งใสอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดควรจัดระบบพี่เลี้ยงและที่ปรึกษา โดยคัดเลือกผู้นำชุมชนต้นแบบเป็นที่เลี้ยง และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลควรบูรณาการเข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยจัดสรรงบประมาณสนับสนุน ของงบพัฒนาชุมชน จัดให้มีรางวัลยกย่องผู้นำต้นแบบ และประเมินผลต่อไป

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรมีการติดตามการเปลี่ยนแปลงของภาวะผู้นำและพฤติกรรมการป้องกันทุจริตเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 3-5 ปี เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืน
- 2.2 ควรขยายการศึกษาไปยังพื้นที่อื่นที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ เพื่อทดสอบความสามารถในการประยุกต์ใช้และปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับแต่ละบริบท

เอกสารอ้างอิง

- ชลันดา ประยูรเสาวภาคย์, ศิกานต์ เพียรธัญญกรณ์ และเพ็ญผกา ปัญญา. (2568). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 9(6), 131-144.
- ณรัฐ สวาสดีรัตน์ และไฉ ชีรัมย์. (2563). การพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนตามหลักพุทธธรรมต่อการป้องกันการทุจริตในจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 20(2), 139-150.
- ณิชาพัฒน์ คำดี. (2565). หลักภาวนา 4 กกับการส่งเสริมการปฏิบัติงานของบุคลากรยุคชีวิตวิถีใหม่. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 5(2), A79-A90.
- พระภิกษุโณ ตสสนาโม, จำนง อติวัฒนสิทธิ์, ยุทธนา ประณีต และสวัสดิ์ จิรัฎฐิติกาล. (2565). การประยุกต์พุทธจริยธรรมเพื่อการเสริมสร้างภาวะผู้นำ ของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี. *มจร การพัฒนาสังคม*, 7(1), 134-146.
- สมยศ ปัญญา, พระเมธีวชิรคุณ, พระมหาศิวกร ปญญาวิโร, พระมหากิตติพงษ์ กิตติญาโณ, และนิยม ยากรณ์. (2568). การส่งเสริมการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธนวัตกรรมการ. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 8(3), 241-256.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2567). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. สืบค้นจาก <https://www.nacc.go.th/aced/categorydetail/2024053114290845/20240531144453?>
- สำเร็จ ราชฉวาง. (2567). จิตสำนึก : การแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย: การแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย. *วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์*, 4(1), 16-30.
- เสาวณีย์ ทิพอด. (2565). รูปแบบการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาค 4. *วารสารวิชาการ* ป.ป.ช., 17(1), 78-97.
- Transparency International. (2023). *Time to end impunity for corruption*. Retrieved from <https://www.transparency.org/en/cpi/2023/index/tha>.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis*. (2nd Edition). New York: Harper and Row.